

Till: Utredningen om barnets ställning i familjerättsliga frågor (Ju 2025:16), dir. 2025:72
Via: Justitiedepartementets registrator, ju.registrator@regeringskansliet.se
Justitiedepartementet, 103 33 Stockholm
Ärendemening: Till Utredningen om barnets ställning i familjerättsliga frågor (Ju 2025:16), dir. 2025:72
Avsändare: Djanin Mutevelic, initiativtagare
Institutet för Barnets Berättelse (ideell förening under bildande)
kontakt@barnetsberattelse.se · barnetsberattelse.se
Datum: 3 oktober 2026

Synpunkter till Utredningen om barnets ställning i familjerättsliga frågor (Ju 2025:16)

1. Sammanfattning

Denna skrivelse gäller en fråga som direktivet berör men inte uttryckligen ställer: hur socialtjänsten värderar det underlag som barnets ställning vilar på.

Skrivelsens bärande iakttagelse är följande.

Frågan ställs — men det finns inget validerat stöd för hur den ska besvaras, och ingen mäter hur väl den besvaras.

Iakttagelsen vilar i tre led, vart och ett belagt i offentligt myndighetsmaterial eller i forskning som utredningen själv har tillgång till genom sin expertgrupp:

1. **Frågan ställs.** Riskfaktorer hos en förälder beskrivs och vägs i svenska vårdnads mål i betydande omfattning. Det är empiriskt visat (avsnitt 3).
2. **Det saknas validerat stöd.** Socialstyrelsen konstaterar själv att inget instrument för sammanvägd riskbedömning finns på svenska, och föreskrifts- och vägledningsnivån saknar struktur för flera av de bedömningar som faktiskt görs (avsnitt 4).
3. **Ingen mäter.** Den senaste nationella genomgången av barns delaktighet i utredningar om vårdnad, boende och umgänge publicerades 2014. Någon motsvarande uppföljning därefter har inte kunnat återfinnas (avsnitt 5).

Skrivelsen avslutas med fem konkreta förslag till utredaren (avsnitt 8). Varje förslag är kopplat till ett namngivet belägg.

2. Varför denna skrivelse lämnas

Direktivet ålägger utredaren att inhämta externa synpunkter och att beskriva förhållandena i andra länder. Ordagrant, ur direktivets avsnitt om kontakter och redovisning av uppdraget:

"Utredaren ska, i den utsträckning som det bedöms relevant, undersöka och beskriva hur de frågor som uppdraget omfattar behandlas i andra länder, främst de nordiska men även andra länder som är jämförbara med Sverige, såsom Tyskland och Frankrike. Vidare ska utredaren, i så stor utsträckning som möjligt, även hämta in synpunkter och upplysningar från barn som har erfarenheter av vårdnadstvister och andra för utredningen relevanta frågor samt från berörda myndigheter och organisationer. Inhämtandet av information från barnen kan t.ex. ske genom kontakter med barnrättsorganisationer."

Skrivelsen lämnas med stöd av den skrivningen och anknyter till utredarens tredje att-sats, att ta ställning till om barnets rätt till stöd och information hos socialtjänsten och under domstolsprocessen bör förbättras.

Avsändaren företräder inte någon part i något enskilt mål. Inga uppgifter om enskilda ärenden förekommer i skrivelsen. Allt underlag nedan är hämtat ur publicerade myndighetspublikationer och ur publicerad forskning, och varje påstående är källbelagt i avsnitt 9.

3. Utgångspunkten: frågan ställs redan

I en empirisk studie av 3 418 tingsrättsdomar från sju tingsrätter åren 2019–2023 undersöks hur hälsofrågor behandlas i vårdnadsfall. Hälsofrågor förekommer i en knapp femtedel av domarna. Av de domar där hälsa över huvud taget berörs beskriver 33 procent enbart föräldrars ohälsa och ytterligare 25 procent både barns och föräldrars — föräldrars ohälsa berörs alltså i 58 procent av dem.¹

Studien redovisar också *hur* frågan behandlas. Enligt författarna lades fokus "ofta på de riskfaktorer som identifierats i samband med föräldrarnas psykiska ohälsa snarare än hälsotillståndet i sig", och tonvikt lades på framtidsytande bedömningar av barnets bästa.¹

Två slutsatser följer, och de är avgörande för hur denna skrivelse ska läsas.

För det första: påståendet att riskfaktorer hos en förälder inte uppmärksammas i svenska vårdnadsfall är inte korrekt. De uppmärksammas, i mer än hälften av de domar där hälsa berörs.

För det andra: det är rätt ansats som tillämpas. Bedömningen knyts till identifierade riskfaktorer och till framtidsytande konsekvenser för barnet — inte till föräldrarnas hälsotillstånd som sådant. Det är den ansats som svensk socialtjänstmetodik i övrigt bygger på, och den bör inte ändras.

Problemet ligger inte i att frågan ställs fel. Det ligger i att den som ska besvara den saknar ett dokumenterat, gemensamt stöd för hur svaret ska tas fram och redovisas.

4. Fyra belägg för att stödet saknas

4.1 Socialstyrelsen: inget instrument finns på svenska

Socialstyrelsen redovisade i juni 2025 en kartläggning av standardiserade bedömningsmetoder för att stötta familjerättens riskbedömningar. Kartläggningen är en delredovisning av regeringsuppdrag S2024/01210. Ordagrant ur sammanfattningen:

"Inga enskilda bedömningsmetoder för en sammanvägd bedömning av risk för våld och försummelse mot barn (så kallade riskbedömningsinstrument) beskrivs utifrån kartläggningens urvalskriterier. De bedöms ha tveksam relevans för svensk familjerätt och inget sådant instrument på svenska identifieras."

Två avgränsningar bör noteras och redovisas öppet. Kartläggningen avser risk för våld och försummelse mot barn — den söker alltså inte efter stöd för bedömning av riskfaktorer hos förälder i vidare mening. Och den internationella forskningen ger enligt både Socialstyrelsen och SBU svagt psykometriskt stöd för de instrument som finns. Det är därför inte ett rimligt yrkande att kräva att ett visst instrument införs. Det som saknas är struktur och dokumentation, inte nödvändigtvis ett formulär.

4.2 Föreskriftsnivån: inget led om hur barnets uppgifter tillkommit

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd HSLF-FS 2025:64 gäller från den 1 mars 2026. De är på flera punkter striktare än föregångaren: utredaren bör träffa barnet både enskilt och tillsammans med vardera föräldern, och socialnämnden bör ställa frågor till barnet i syfte att klarlägga "om uppgifterna som barnet har lämnat har uppfattats rätt".

De riskled som utredaren enligt råden ska analysera är dock avgränsade till risk för hot, våld och annat övergrepp, risk för att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar, samt föräldrarnas förmåga

att sätta barnets behov främst och respektive förälders lämplighet.

Den kontrollfråga som anges avser utredarens egen förståelse av vad barnet sagt. Det finns inget led som gäller under vilka förutsättningar barnets uppgifter har tillkommit. Föreskriftsnivån innehåller alltså ingen rekommendation om att det av utredningsrapporten ska framgå hur utredaren bedömt samtalets ramar och barnets situation vid samtalet.

4.3 Vägledningsnivån: kapitlet täcker två saker

Den samlade vägledningen för socialtjänstens familjerätt är fortfarande Socialstyrelsens handbok *Vårdnad, boende och umgänge* (artikelnummer 2012-4-8, 360 sidor, tryckt 2012). Handbokens regeltext bygger på allmänna råd som sedan dess ersatts två gånger, senast av HSLF-FS 2025:64.

Handbokens kapitel 9 heter "Särskilda problem hos föräldrarna". Kapitlet behandlar två saker: våld och andra kränkningar, samt missbruk och beroende. Rubriken "Riskfaktorer" förekommer under missbruksavsnittet. Något avsnitt om andra former av ohälsa hos föräldern finns inte.

Den svenska familjerättens samlade vägledning har alltså strukturerade frågor för våld och för missbruk, och för inget annat — samtidigt som domstolarna enligt avsnitt 3 rutinmässigt har att ta ställning till andra riskfaktorer.

4.4 Socialstyrelsens egen iakttagelse om underlagets källor

I handboken *Utreda barn och unga* (artikelnummer 2023-6-8657) återges en iakttagelse ur Socialstyrelsens egna dödsfallsutredningar. Ordagrant, s. 154:

"att socialtjänsten sällan haft kontakt med hälso- och sjukvården avseende barnets föräldrar, utan förlitat sig på deras egna problembeskrivningar och bedömningar, även när socialtjänsten haft kännedom om föräldrars psykiatriska tillstånd eller missbruksproblematik som skulle kunna påverka deras omsorgsförmåga."

Samma handbok anger på s. 154 att sannolikheten för en rättvisande bild ökar om information hämtas från flera källor, och på s. 198 att nämnden "bör också beakta om det finns risk för att barnet utsätts för påtryckningar från vårdnadshavaren som är svåra för barnet att hantera".

Vägledningen innehåller alltså både iakttagelsen och den principiella anvisningen. Det som saknas är motsvarigheten på föreskriftsnivå inom familjerätten och kravet på att bedömningen dokumenteras.

Handboken *Utreda barn och unga* styr barnavårdsutredningar enligt socialtjänstlagen och LVU, inte familjerättens utredningar om vårdnad, boende och umgänge. Den åberopas här som jämförelse och som exempel på att Socialstyrelsen själv har formulerat frågan — inte som gällande regelverk för familjerätten.

5. Ingen mäter

Den senaste nationella genomgången av barns delaktighet i utredningar om vårdnad, boende och umgänge är Socialstyrelsens rapport *Barns delaktighet i utredningar om vårdnad, boende och umgänge* (artikelnummer 2014-12-40, december 2014). Den bygger på en enkät till samtliga kommuner, aktgranskning av 130 utredningar i femton kommuner samt 65 domar.

Rapporten visade bland annat att ungefär en tredjedel av barnen inte hade haft något enskilt samtal med utredaren, och att det i 34 procent av utredningarna framgick mycket lite eller inte alls hur barnets vilja hade beaktats.

Sedan dess har barnkonventionen blivit svensk lag, socialnämnden har fått rätt att höra barnet utan vårdnadshavarens samtycke, och föräldrabalkens portalparagraf har ändrats. Siffrorna från 2014 beskriver därför inte dagens läge och åberopas inte som sådana.

Poängen är den motsatta: **någon uppföljning som visar dagens läge har inte kunnat återfinnas**. Efter fyra reformer på fem år saknas ett nationellt underlag som visar om barns delaktighet i dessa utredningar faktiskt har förändrats. Om en sådan uppföljning finns bör utredningen redovisa den. Om den inte finns är avsaknaden i sig ett resultat som hör hemma i betänkandet.

6. Bristen är rikttningsneutral

Avsaknaden av dokumenterat metodstöd är inte ett problem i en riktning.

Den drabbar det barn vars faktiska utsatthet inte fångas upp, därför att utredningen saknar struktur för att följa upp mönster över tid och för att hämta uppgifter från andra källor än föräldrarna själva.

Och den drabbar det barn vars förälder blir föremål för ett ogrundat påstående som inte kan prövas och avfärdas på saklig grund, därför att samma struktur saknas.

Båda felen har samma orsak: bedömningen vilar på ett underlag vars tillkomst inte dokumenteras. En förbättring på den punkten gynnar inte någon part. Den höjer kvaliteten på beslutet oavsett vilket beslutet blir.

Detta bör enligt avsändaren vara den ram i vilken frågan hanteras i betänkandet: händelser, mönster över tid och dokumenterat underlag — inte bedömningar av föräldrars person.

7. Den nordiska jämförelsen

Direktivet ålägger utredaren att beskriva hur frågorna behandlas i andra länder, främst de nordiska. Underlag finns redan i Socialstyrelsens kartläggning från juni 2025. Ordagrant:

"I Danmark och Norge genomförs dessa utredningar primärt av legitimerade psykologer med särskild vidareutbildning."

Samma kartläggning anger att det i Danmark används ett självskattningsformulär för alla aktualiserade föräldrar för att klassificera ärendets komplexitet. Formuläret är framtaget av forskare men inte vetenskapligt utprövat.

Kontrasten mot svenska förhållanden gäller alltså inte i första hand vilka frågor som ställs, utan **vem som ställer dem och med vilken utbildning**. Den jämförelsen är relevant för utredarens ställningstagande om barnets ställning hos socialtjänsten och kan göras med material som redan är publicerat på svenska.

8. Förslag till utredaren

Förslagen är formulerade så att de ryms inom direktivets ram och kan genomföras utan ändrad vårdnadspresumtion och utan nya bevisregler.

Förslag 1. Krav på dokumenterad bedömning av samtalets förutsättningar. Utredaren bör överväga att föreslå att det av utredningsrapporten ska framgå hur utredaren bedömt förutsättningarna för barnets berättelse: samtalets ramar, vem som initierat kontakten, och om det finns risk för att barnet utsätts för påtryckningar som är svåra för barnet att hantera. Bedömningen ska vara rikttningsneutral och avse omständigheterna, inte någon förälders person. Förslaget inför inget nytt begrepp utan avser dokumentation av omständigheter som Socialstyrelsen redan anger, och är förenligt med GREVIO:s rekommendation till Sverige (2024) att begrepp utan vetenskaplig grund inte används i dessa mål.

Belägg: avsnitt 4.2 (HSLF-FS 2025:64 saknar ett sådant led) och avsnitt 4.4 (Socialstyrelsen har redan formulerat anvisningen på handboksnivå, s. 198).

Förslag 2. Nationellt metodstöd för bedömning av riskfaktorer hos förälder, oavsett riktning. Utredaren bör föreslå att ett nationellt metodstöd tas fram som täcker de riskfaktorer som faktiskt vägs i dessa mål, och inte bara våld och missbruk. Stödet bör avse struktur och dokumentation — vilka frågor som ska ställas, vilka källor som ska konsulteras och hur avvägningen ska redovisas — inte ett obligatoriskt instrument, eftersom underlaget för instrument är psykometriskt svagt. Uppgiften bör kunna knytas till det pågående regeringsuppdraget S2024/01210, vars delredovisning om nationellt expertstöd ska lämnas den 9 november 2026.

Belägg: avsnitt 4.1 (inget instrument på svenska) och avsnitt 4.3 (vägledningen täcker endast våld och missbruk).

Förslag 3. Uppgifter från annan huvudman i stället för enbart förälderns egen beskrivning. Utredaren bör överväga om socialnämnden inom familjerätten behöver tydligare stöd för att inhämta uppgifter från hälso- och sjukvården och andra huvudmän när sådana uppgifter är av betydelse för barnets situation, samt hur inhämtandet och avvägningen ska dokumenteras. Riksdagen har i annat sammanhang gjort ett tillkännagivande om utökade möjligheter för socialnämnden att hämta uppgifter.

Belägg: avsnitt 4.4 (Socialstyrelsens dödsfallsutredningar: socialtjänsten har förlitat sig på föräldrarnas egna problembeskrivningar).

Förslag 4. Återkommande nationell uppföljning av barns delaktighet. Utredaren bör föreslå att barns delaktighet i utredningar om vårdnad, boende och umgänge följs upp nationellt med återkommande intervall och med publicerade indikatorer — bland annat andelen barn som hörts enskilt, andelen utredningar där det framgår hur barnets åsikt vägts in, och skälen när barnet inte kommit till tals. Utan en sådan uppföljning kan effekten av reformerna 2020–2025 inte bedömas.

Belägg: avsnitt 5 (den senaste nationella genomgången är från 2014; någon senare har inte kunnat återfinnas).

Förslag 5. Nordisk jämförelse av vem som utför utredningen. Utredaren bör i sin nordiska genomgång särskilt redovisa vilken yrkesgrupp och vilken formell kompetens som utför utredningarna i Danmark och Norge jämfört med Sverige, samt vilka konsekvenser skillnaden får för underlagets kvalitet.

Belägg: avsnitt 7 (Socialstyrelsens kartläggning 2025) och direktivets egen skrivning om de nordiska länderna, återgiven i avsnitt 2.

9. Avgränsningar

Avsändaren lämnar inga synpunkter på vårdnadspresumtionen, på bevisbördans placering eller på hur enskilda mål bör avgöras.

Avsändaren föreslår inte att föräldrar ska bedömas i persontermer eller att någon yrkeskår ska kritiseras. Förslagen gäller struktur och dokumentation.

Avsändaren gör heller inte gällande att riskfaktorer hos en förälder generellt förbises. Avsnitt 3 visar motsatsen. Det som görs gällande är att stödet för bedömningen saknas och att resultatet inte mäts.

¹ Schiratzki, Duvander & Finnström, *Ohälsa i vårdnadsmål*, SvJT 2024 s. 774 ff. Uppgifterna är kontrollerade mot tidskriftens PDF (avsnitt 2–3).

10. Källförteckning

Utredningen

1. Dir. 2025:72, *Barnets rätt att komma till tals i familjerättsliga frågor*, beslutad 3 juli 2025.
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2025/07/dir.-202572>
Fulltext hos riksdagen:
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/kommittedirektiv/barnets-ratt-att-komma-till-tals-i_hdb172/

Forskning

2. Johanna Schiratzki, Ann-Zofie Duvander och Johanna Finnström, *Ohälsa i vårdnadsmål*, Svensk Juristtidning 2024 s. 774.
<https://svjt.se/svjt/2024/774>

Myndighetspublikationer

3. Socialstyrelsen, *Standardiserade bedömningsmetoder för att stötta familjerättens riskbedömningar — En kartläggning för att identifiera bedömningsmetoder*, artikelnr 2025-6-9662, 19 juni 2025.
<https://www.socialstyrelsen.se/publikationer/standardiserade-bedomningsmetoder-for-att-stotta-familjerattens-riskbedomningar--en-kartlaggning-for-att-identifiera-bedomningsmetoder--2025-6-9662/>
PDF:
<https://www.socialstyrelsen.se/contentassets/5ca669a8b3844ea08b0efc576c2de0b7/2025-6-9662.pdf>
4. Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar för frågor om vårdnad, boende och umgänge, HSLF-FS 2025:64, gäller från 1 mars 2026.
https://mfof.stibodirect.com/Templates/Category_2597/42158_Allmaenna_raad_2025_64.pdf
5. Socialstyrelsen, *Vårdnad, boende och umgänge. Handbok — stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt*, artikelnr 2012-4-8, 2012 (kap. 9).
https://mfof.stibodirect.com/Templates/Category_2597/2012-4-8.pdf
6. Socialstyrelsen, *Utreda barn och unga. Handbok för socialtjänsten*, artikelnr 2023-6-8657 (s. 148, 154, 198).
<https://www.socialstyrelsen.se/publikationer/utreda-barn-och-unga--handbok-for-socialtjansten-2023-6-8657/>
PDF:
<https://www.socialstyrelsen.se/contentassets/4be745dad8674a9497b02ba0d8d9e3cd/2023-6-8657.pdf>
7. Socialstyrelsen, *Barns delaktighet i utredningar om vårdnad, boende och umgänge*, artikelnr 2014-12-40, december 2014.
https://mfof.stibodirect.com/Templates/Category_2597/barns-delaktighet.pdf
8. SBU, *Förstudie: riskbedömningsinstrument vid vårdnads- och umgangesutredningar*, SBU 2024/12, 2024.
<https://www.sbu.se/sv/publikationer/forstudie-sammanfattning/forstudie-riskbedomningsinstrument-vid-vardnads--och-umgangesutredningar/>

Regeringsuppdrag

9. Uppdrag att stärka socialtjänstens arbete med riskbedömningar samt i frågor om vårdnad, boende och umgänge, S2024/01210, juni 2024. Delredovisning om nationellt expertstöd 9 november 2026.
<https://www.regeringen.se/regeringsuppdrag/2024/06/uppdrag-att-starka-socialtjanstens-arbete-med-riskbedomningar-samt-i-fragor-om-vardnad-boende-och-umgange/>

Riksdagen

10. Civilutskottets betänkande 2020/21:CU17, *Ett starkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister*, med tillkännagivanden om bl.a. utökade möjligheter för socialnämnden att hämta uppgifter och om kvalitetssäkring av vårdnadsutredningar.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/betankande/ett-starkt-barnrattsperspektiv-i-vardnadstvister_H801CU17/html/

Internationell granskning

11. GREVIO, *First thematic evaluation report on Sweden — Building trust by delivering support, protection and justice*, GREVIO(2024)12, Europarådet, 28 november 2024, p. 96 och 104.
<https://rm.coe.int/first-thematic-evaluation-report-on-building-trust-by-delivering-suppo/1680b29c62>